

Първи конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа

1st Congress of Portuguese Language and Lusophone Cultures in Central and Eastern Europe

Илияна Чалъкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Piyana Chalakova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ беше домакин на *Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа*, който се проведе в средата на месец ноември 2022 г. Конгресът, организиран съвместно с научноизследователска катедра „Жозе Сарاماго“ при Факултета по класически и нови филологии, представлява еволюционна стъпка в израстването на научния формат *Дни на португалския език и лузофонските култури в Централна и Източна Европа*, организирани и провеждани между 2007 и 2018 г. от образователните и изследователските звена на едни от най-големите университети в региона. В този смисъл Първият конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа беше ангажиран със задачата да съхрани и продължи традицията, като събере отново на едно място преподавателите, изследователите и преводачите, заети в академични институции в Централна и Източна Европа, където португалският език и лузофонските литератури и култури се разпространяват посредством обучение и научни изследвания.

Главната цел на конгреса беше да представи теоретико-критическия и методическия напредък в областта на лузофонските изследвания, като създаде благоприятна обстановка за динамичен научен диалог и открито споделяне на нови знания между специалистите от региона и преподавателите и изследователите от академични институции в Португалия, Бразилия и другите държави от Общността на португалоезичните страни. Научният комитет на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа, съставен от двадесет и двама изтъкнати специалисти в областта на португалския език и лузофонските култури и тяхното разпространение в Централна и Източна Европа, сред които проф. д-р Ана Паула Арно от Университета на Коимбра, доц. д-р Изабел Маргариди Дуарте от Университета на Порто, доц. д-р Жозе Тейшейра от Университета на Миньо, доц. д-р Серафина Мартинш от Университета на Лисабон, проф. д-р Тереза Крищина Сердейра от Федералния университет на Рио де Жанейро, проф. д-р Йежи Бжозовски от Ягелонския университет в Краков, проф. д-р Ищван Ракоци от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща и проф. д-р Барбара Хлибовицка от Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в Люблин, направиха предварителен подбор на най-значимите и най-новаторските разработки, които да бъдат представени в рамките на триденвната програма на престижния научен форум.

В работните дни на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа, от 17 до 19 ноември 2022 г., над четиридесет учени от най-големите университети в България, Полша, Унгария, Хърватска, Чехия и Словакия и водещи академични центрове в Португалия, Бразилия, Макао, Испания и Великобритания представиха своите най-нови постижения в областта на най-говоримия език в Южното полукълбо и свързаните с него култури на пет континента. Форумът беше тържествено открит със задълбочено представяне на целите и задачите на научното събитие от проф. д-р Яна Андреева, ръководител на Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания, директор на научноизследователска катедра „Жозе Сарамаго“ и председател на организационния комитет. Приветствия към участниците и организаторите отправиха проф. д-р Анастас Герджиков, ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, проф. д-р Мадлен Данова, декан на Факултета по класически и нови филологии, н.пр. г-жа Ана Мария Рибейро да Силва, извънреден и пълномощен посланик на Република Португалия в България, н.пр. г-жа Мария Едилеуза Фонтенеле Рейс, извънреден и пълномощен посланик на Федеративна република Бразилия в София, и н.пр. посланик Жоао Рибейро де Алмейда, директор на „Камоиш“ – Институт за сътрудничество и език при Министерството на външните работи на Португалия чрез видеосъобщение.

Рамката на научната дейност по време на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа беше зададена от

лекциите на четирима пленарни докладчици, които представиха в дълбочина работата си върху едни от най-актуалните въпроси в областта на португалската литература, на връзката ѝ с португалската култура и другите изкуства, на португалското езикознание и на подходите в изучаването на бразилската литература през темата за националната идентичност. В годината на честванията на стогодишнината от рождението на бележития португалски писател Жозе Сарамаго, нобелов лауреат за литература за 1998 г., проф. д-р Изабел Пиреш де Лима, заслужил професор на Университета на Порто и доктор хонорис кауза на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, представи пред многобройна аудитория в аулата на алма-матер непосредствено след откриването на научния форум своя „интермедиален“ прочит на романа „Възпоминание за манастира“ на Сарамаго в междината между изкуството на писаното слово и изобразителното изкуство. В лекцията си „Разобличение и надхвърляне във „Възпоминание за манастира“: Сарамаго и Абел Манта – интермедиалности“ проф. Пиреш де Лима изложи изследванията си върху различните стратегии, използвани от художника и илюстратор Жоао Абел Манта за осъществяването на забележителната работа по замисъла, изработката и представянето на двадесет илюстрации в изданието на романа на португалската издателска къща „Гера и Паш“ през 2016 г. Изхождайки от литературния текст, илюстрациите гласкат както своя автор, така и читателите като свои зрители към непрестанно завръщане към текстовото единство в някакъв вид „евристично търсене“, водещо до нови тълкувателни заключения, които разтварят новаторски пътища за тълкуването на литературния текст, подчерта проф. Пиреш де Лима.

Новаторските подходи в изследователските търсения бяха отчетлива характеристика и на другите три пленарни лекции, изнесени от изтъкнатите научни гости на конгреса. По-късно през първия ден на научния форум доц. д-р Жоао Велозо от Университета на Порто и Университета на Макао постави въпроса за плуриконтиненталния характер на португалския език през призмата на неговата значителна вариативност на нивото на вокалната му система. Лекцията му „Диапората на португалските гласни: по-близо, отколкото изглежда“, която събуди голям интерес не само сред участниците, но и сред присъстващите на нея многобройни студенти от специалност „Португалска филология“, разгледа двата най-релевантни процеса за отликата между европейската и бразилската норма на езика, а именно вокалната редукция и вокалната хармония. Също толкова вълнуваща за присъстващите участници и студенти заради богатия си илюстративен материал и емоцията на своето представяне беше и пленарната лекция „Тупи в бразилската литература“ на проф. д-р Едуардо де Алмейда Наваро от Университета на Сао Пауло. Проф. Наваро разгледа дълбокото влияние, което индианският език тупи е оказал върху бразилската литература от колониалната епоха до настоящето, като представи възможностите за тълкуването през тази призма на въпроса за на-

ционалната идентичност, за обновлението на езика и откъсването от класическите модели. Заклучителната пленарна лекция на доц. д-р Ана Паула Коутиньо Мендеш от Университета на Порто – „Поезия на свидетелството в ерата на миграциите“, имаше обобщаващата заслуга да покаже на практика как без миграциите, тази толкова широко разпространена действителност през последните десетилетия, нямаше да съществуват нито литературите, писани на португалски език, нито самият португалски език такъв, какъвто е той сега – разнообразен и плурицентричен. В изложението си доц. Коутиньо представи поредица от примери от творчеството на съвременни португалоезични поети върху темите за миграцията и изгнанието, в които „поезията на свидетелството“ според теоретичната формулировка на един от най-влиятелните португалски интелектуалци на ХХ в. Жорже де Сена може да бъде разглеждана в задълбочен план.

Организацията на работните секции на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа отразяваше широкото поле на дейности в обучението и изследването на португалския език и на лузофонските литератури и култури, осъществявани и развивани в академичните центрове в региона. В резултат на това отражение на естественото състояние на преподавателския и изследователския процес участниците имаха възможността да представят и да дебатираат върху своите най-нови научни постижения и тези на своите колеги в пет различни тематични направления.

В секционните заседания, посветени на португалската литература, участие взеха изследователи, които от дълги години развиват тесни връзки на сътрудничество помежду си, като проф. д-р Яна Андреева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Силви Шпанкова от Масариковия университет в Бърно, д-р Моника Фигейредо от Федералния университет на Рио де Жанейро, доц. д-р Марк Сабин от Университета на Нотингам във Великобритания и д-р Мария до Кармо Мендеш от Университета на Миньо, Португалия. Те представиха научни доклади и обсъдиха въпроси, свързани с наративните практики на съвременни португалски класици като Жозе Сарамато и Аугушо Абелайра и някои по-нови автори като Ана Маргарида де Карвальо, с историографските търсения на корените на *куиър* поезията в епохата на португалския модернизъм и с екоетиката като белег за литературно съзнание в съвременното творчество. Секционното заседание, посветено по-конкретно на португалското и сравнителното литературознание, представи най-новите тематични разработки на доц. д-р Каролина Валова от Карловия университет в Прага, д-р Силвия Сланичкова от Университета „Комениус“ в Братислава и д-р Десислава Тимчева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в областта на творчеството на чешко-португалския творец Жорже Листопад, рецепцията на Сараматовото творчество в Словакия и пространствените измерения в романите на Жоао де Мело. В секционните заседания за бразилска

литература тълкувателните си прочити кръстосаха доц. д-р Балинт Урбан от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща и д-р Анна Волни от Ягелонския университет в Краков с въпросите за литературните отлики на бразилската култура и етническите бележки в междуредието на съвременния бразилски роман, писан от наследници на емигранти, а заседанието за африкански португалоезични литератури допълни с участията на д-р Илияна Чалъкова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Барбора Стречовска от Масариковия университет в Бърно върху творчествата на анголските писатели Пепетела и Жозе Едуардо Агуалуза палитрата от литературни изяви на португалоезичния свят, доказвайки и затвърждавайки тезата, че той представлява едно историческо и философско единство, неделимо и неприсилимо по чисто механичен път към други географски пространства.

Изключително значими по своя характер и дълбочина бяха всички научни разработки, представени и обсъдени в рамките на секционните заседания, посветени на португалското и сравнителното езиковедие. Доц. д-р Илдико Сий от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща, доц. д-р Весела Чергова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Едита Яблонка от Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в Люблин и доц. д-р Пшемислав Дебовяк от Ягелонския университет в Краков поставиха в състояние на съпоставителен анализ различни аспекти в синхронен и диахронен план на португалския език, от една страна, и испанския език, българския език, английския и полския език, от друга. Изложенията на д-р Петра Свободова от Карловия университет в Прага, д-р Йоанна Джазговска от Университета на Гданск и доц. д-р Енрике Барозо от Университета на Миньо, както и Мария Паш Кандела и д-р Мария Жозе Карвальо от Университета на Коимбра в съместното си участие представиха съвременни подходи в трактовката на някои по-специфични явления в португалския език, като лингвистичната феминизация и формите на обръщение в журналистическите текстове в Мозамбик и Португалия, перифрастичната практика в европейската норма на езика и контекстуалната употреба на някои модални и темпорални форми.

Като особено ползотворни за усъвършенстването и още по-силното разгръщане на обучението по португалски език в региона на Централна и Източна Европа се очертаха работните дейности по време на секционните заседания по дидактика на португалския език като чужд. В него д-р Наталия Чопек от Ягелонския университет в Краков, д-р Андрея Катарина Варот от Университета на Порто, д-р Лума да Силва Миранда от Университета „Йотвьош Лоранд“ в Будапеща, д-р Ана Рита Карильо от Университета на Бейра Интериор и Арналда Добрич от Университета на Загреб представиха резултатите от най-новите си теоретични и практически изследвания върху неформалната устна реч, нефункционалния граматически пренос, фонетичните аспекти и верботоналния метод при обучението по португалски език като чужд в полска

и унгарска културно-езикова среда, както и приложението на хумористичен материал в образователния процес. Особен интерес в това тематично направление събуди съвместната разработка на доц. д-р Весела Чергова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Ана Паула Лоурейро от Университета на Коимбра и доц. д-р Енрике Барозо от Университета на Миньо върху усвояването на клитиките на португалския език от български обучаеми, която подчерта особено важното значение на подобни регулярни регионални научни форуми за установяването и разгръщането на академичния обмен и развиването на научни дейности и проекти в пряко сътрудничество.

Не на последно място по своето значение за културния пренос и по своето новаторско съдържание се нареди секционното заседание по преводазнание, в което д-р Габриел Боровски от Ягелонския университет в Краков, д-р Яна Марсельова от Университета „Комениус“ в Братислава и д-р Ана Белен Мигес заедно с д-р Игнасио Диегес от Университета на Бейра Интериор в Португалия представиха научните си разработки върху най-популярния мит за непреводимостта, върху натурализацията и екзотизацията при художествения превод и върху войната в историята на превода в Португалия. Дейностите по време на всички работни заседания протекоха при широк дебат след изложенията на участниците, който сам по себе си е доказателство за интересните ракурси, за новаторските подходи и за дълбочината на представените разработки.

По време на Първия конгрес по португалски език и лузофонски култури за Централна и Източна Европа участниците, слушателите и гостите на научното събитие имаха възможността да разгледат изложбата „По стъпките на Жозе Сарамага (1922–2022)“, посветена на стогодишнината от рождението на португалския нобелов лауреат и представена в централното фоайе на ректората на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в сътрудничество с „Камоиш“ – Институт за сътрудничество и език, чийто културен и езиков център в София е под ръководството на г-жа Анаиза Гордино.

Гл. ас. д-р Илияна Чалъкова

ichalukova@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assist. Prof. Piyana Chalakova, PhD

ichalukova@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 Tsar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria